

**STUDIJA PROŠIRENJA PROSTORNIH KAPACITETA ZA
VISOKO OBRAZOVANJE U SUBOTICI****STUDY OF SPATIAL CAPACITY EXPANSION OF
HIGHER EDUCATION IN SUBOTICA**Filip Andrić, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad***Oblast – ARHITEKTURA**

Kratak sadržaj – Tema ovog rada jeste istraživanje proširenja prostornih kapaciteta za visoko obrazovanje u Subotici.

Ključne reči: obrazovanje, školstvo, Subotica, trg, park, studentski kampus

Abstract – The topic of this paper is research of expansion of the capacity of higher education in Subotica.

Keywords: education, Subotica, square, park, student campus.

1. UVOD

Cilj ovog rada jeste da istraži i analizira istorijski, društveni i urbanistički kontekst obrazovanja u Subotici, kao i trenutne prostorne kapacitete visokog obrazovanja. Analizira se da li su postojeći kapaciteti zadovoljavajući i da li je neophodno proširivanje istih.

U prvom delu rada sakupljena je i obrađena građa s ciljem razumevanja istorijskog i urbanističkog konteksta. Metodologija analiziranja podataka, pored istorijskog konteksta, obuhvatala je i analizu studija slučaja gradova sa razvijenim visokim obrazovanjem (univerzitetski gradovi), studija slučaja postojećih objekata obrazovanja, kao i analizu istorijskog razvoja zgrada obrazovanja.

Drugi deo rada odnosi se na analizu postojećih lokacija pogodnih za kreiranje urbanističkih celina i predlog njihove prenamene i organizovanja u kvalitetne celine namenjene primarno obrazovanju, ali i drugim programima za zabavu, kulturu i sport.

**2. STUDIJA SLUČAJA PROŠIRENJA
PROSTORNIH KAPACITETA VISOKOG
OBRAZOVANJA U SUBOTICI**

Kada bismo vrhunac razvoja jednog grada mogli da definišemo kroz jedan program, svakako bi najznačajniji bio visoko obrazovanje. Ono omogućava veću autonomiju poput administrativne, ekonomske ali i sociološke i kulturne.

Istražićemo pozitivne uticaje razvijenog visokog obrazovanja, kao i nedostatke na primeru Subotice. Biće sagledano proširivanje prostornih kapaciteta visokog obrazovanja u Subotici.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila prof. dr Milica Vračarić, vanr. prof.

2.1. Prostorni kontekst grada Subotice

Predmet ovog istraživanja, grad Subotica, nalazi se na krajnjem severu Srbije, pokrajine Vojvodine i političko geografske regije Bačka. Ona je drugi grad po veličini u Vojvodini i važan industrijski, poljoprivredni, kulturni i obrazovni centar. U gradu se nalazi nekoliko objekata visokog obrazovanja koji pripadaju Univerzitetu u Novom Sadu. Najznačajnije institucije visokog obrazovanja u gradu su Ekonomski i Građevinski fakultet, Viša tehnička škola, Viša učiteljska škola na mađarskom jeziku, kao i Viša škola strukovnih studija za vaspitače.

Iako grad poseduje ove institucije visokog obrazovanja, vidljiv je trend odlaženja mladih iz grada. Da bismo razumeli problem odlaženja mladih, treba sagledati sve kontekste grada.

2.2. Istorijski kontekst razvoja Subotice

Postoje materijalni podaci, u vidu arheoloških nalazišta, da je ova teritorija naseljavana pre više od tri hiljade godine, međutim, prva pisana dokumentacija u kojoj se spominje ime naseobine je iz 1391. godine, u pismu župana županije Bodrog. Posle Mohačke bitke završava se doba Subotice pod vladavinom Ugarske krune, grad osvajaju Osmanlije [1]. U periodu sukoba Ugarske i Osmanlija na ovoj teritoriji nije bilo uslova da se razvija visoko obrazovanje.

Dvadesetih godina XVIII veka najzad dolazi do kraja rata između ova dva carstva na području Subotice te kreće ubrzani rast broja stanovnika. Grad 1742. godine dobija privilegiju od Marije Terezije i postaje „slobodna komorska varoš” (titula koja je koštala 150 grla). Ovim ukazom, grad dobija brojne slobode među kojima i one uposvetnoj upravi. Kao rezultat toga prva srednja škola otvara se u gradu 1747. godine. Subotica 1795. godine konačno dobija gimnaziju [2].

Zbog odanosti graničara Subotice carici, 1779. godine varoš postaje „Slobodan kraljevski grad”. Ovaj status je gradu dao veću autonomiju, mogućnost samostalnog odlučivanja i organizovanja grada od Beča i Budimpešte, što će dovesti do planskog urbanističkog razvoja grada [3]. U drugoj polovini XIX veka Subotica postaje železničko čvorište, što dodatno ubrzava razvoj grada i otvaranja brojnih škola osnovnog i srednjeg obrazovanja. Međutim, prva škola visokog obrazovanja, Pravni fakultet, biće otvorena u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, 1921. godine.

Posle rata u Subotici se osnivaju Građevinski fakultet 1974. godine, Ekonomski fakultet, Viša tehnička škola, Viša učiteljska škola na mađarskom jeziku, Viša strukovna škola za obrazovanje vaspitača i trenera. Postojala je ideja da se prostorni kapaciteti za visoko obrazovanje prošire u okviru Građevinskog fakulteta izgradnjom administrativne zgrade, međutim, zbog ekonomske krize krajem osamdesetih godina, ratova devedesetih i tranzicije radovi na proširivanju se odlažu.

2.3. Istorijski i urbanistički razvoj visokog obrazovanja i univerzitetskih gradova

Prve složene institucije obrazovanja, nalik univerzitetima, su nastale u Aziji i Africi u ranom srednjem veku. Kao najznačajniji treba izdvojiti Univerzitet Al-karouin u gradu Fes u Maroku koji je osnovan 859. godine [4]. Prvi univerziteti u Evropi nastaju uz podršku katoličke crkve, poput univerziteta u Parizu, univerziteta u Bolonji i univerziteta u Oksfordu.

Kasnije, univerzitate osnivaju monarsi. Primeri takvih univerziteta su Karlov univerzitet u Pragu kojeg osniva Karl IV, kralj Rimsko-nemačkog carstva i Bohemije. Ovo je prvi univerzitet osnovan u srednjoj Evropi.

Razvojem nauka u ranom modernom dobu dolazi do rasta broja univerziteta u Evropi. Ukupno 29 univerziteta je osnovano do XV veka. U samo tom veku biće osnovano još 28, a 18 od 1500. do 1625. godine. Do kraja XVIII veka osnovano je ukupno 143 univerziteta u Evropi [5]. U periodu nacionalnog buđenja i preporoda, upravljanje univerzitetima preuzimaju države. Dolazi do restrukturiranja obrazovnih programa, ali i stručnih kadrova, predavača, profesora. Univerziteti počinju da oslikavaju intelektualnu moć države i njenog naroda. Obrazovne institucije se sele u monumentalne zgrade.

Značajnu ulogu u razvoju univerziteta ima jačanje građanskog društva i odvajanjem uticaja crkve kroz ideju humanizma. Čovek postaje centar svega, ponovo se proučavaju antički tekstovi, koje je crkva do tada zabranjivala. Profesori univerziteta, koji su se vodili tim idejama su Martin Luter i Galileo Galilej. Filozofija humanizma preusmerava istraživanje univerziteta na razumevanje prirode, društvenih nauka, čoveka.

Liberalizam u XVIII veku postavlja temelje savremenih univerziteta. Na tim temeljima osnivaju se Univerzitet Humbolt u Berlinu, Kings Koledž u Londonu. Uticaj crkve je u potpunosti ukinut. Industrijska revolucija stvara novu vrstu univerziteta, tehnološki univerzitet. Univerzitet Starklajd je jedan od prvih takvih univerziteta.

Postoje različite podele univerziteta, ali nama najzanimljivija za bolje razumevanje visokog obrazovanja u Subotici je način organizovanja univerziteta u okviru grada. Poput savremenih univerziteta u Evropi, razbijanjem institucija obrazovanja na male urbanističke celine, umesto koncentracijom svih institucija u velike kampuse, omogućava stvaranje manjih, urbanističkih celina.

Ovakav model je primenjiv na Suboticu zbog postojanja malih, nedefinisanih urbanističkih celina na teritoriji grada u relativnoj blizini prometnih ulica, pešačkih poteza, centra grada.

2.4 Studije slučaja razvoja visokoobrazovnih institucija na primerima univerziteta država okruženja

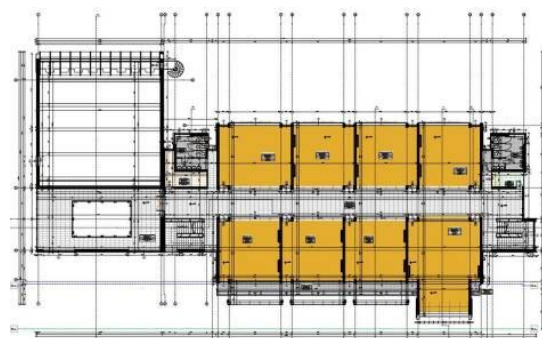
Da bismo mogli da odredimo adekvatne prostorne kapacitete, neophodno je uporediti univerzitetske gradove u okruženju, slične veličine, sa Suboticom. Analiziranjem Osijeka u Hrvatskoj dolazimo do zaključka da grad sa 108.048 stanovnika ima 18.004 studenata. U Mađarskoj, gradovi slične veličine su Njiređhaza sa 15.000 studenata i Kečkemet sa 6.510 studenata. U odnosu na sve nabrojane gradove slične veličine, Subotica ima najmanje studenata, oko 6000. Evidentan je nesrazmeran broj studenata sa brojem stanovnika. To je jedan od razloga zašto mladi iz grada odlaze da se školuju u državama okruženja ili u većim gradovima Srbije.

3. ANALIZA ARHITEKTURE VISOKOG ŠKOLSTVA U GRADU SUBOTICA

U ovom delu rada istražićemo trenutne prostorne kapacitete Subotice, njihove kvalitete, potencijale.

Subotica poseduje veliko kulturno nasleđe iz perioda Austro-Ugarskog carstva. Svakako najreprezentativniji su objekti srednje tehničke i srednje hemijske škole. Upoređivanjem osnova, primetno je da su konstrukcije objekata projektovane po istom principu. Glavni noseći zid je uvek između hodnika i učionica, na taj način stvorene su dve celine, komunikacije i učionice. Pregradni zidovi nisu noseći tako da postoji mogućnost njihovog pomeranja i menjanje kapaciteta učionica. Primetno je postojanje centralnog rizalita, kojem se pristupa u centralni hol sa monumentalnim stepeništem. Ti delovi imaju arhitektonsku vrednost zbog svoje bogate plastične dekoracije enterijera. Na krajevima krila su smeštene vertikalne komunikacije, koje zadovoljavaju osnovne zahteve protivpožarne zaštite.

Kod objekata iz perioda Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, kao što je Građevinski fakultet, primetno je prisustvo veće kreativnosti u organizovanju samog objekta (Slika 1). Kada se gleda osnova, čita se koncept segmentalnog organskog rasta zgrade, poput domina koji se međusobno nadograđuju [6]. Ovo je primer kako koncept omogućava fleksibilnost u daljem proširivanju prostornih kapaciteta objekta.

Slika 1. Osnova Građevinskog fakulteta [6]

Grad ima dugu istoriju razvoja versatilnih objekata školstva. Poseduje veliko nasleđe objekata obrazovanja iz perioda pre moderne, ali i objekte obrazovanja iz vremena Jugoslavije. Grad nije kasnio za savremenim trendovima u projektovanju školske zgrade.

Rezultat toga su zgrade koje se dan danas koriste i koje imaju mogućnost lake promene kapaciteta, dogradnje ili nadgradnje.

4. ANALIZA POSTOJEĆIH PROSTORNIH KAPACITETA

Ukupno 6000 studenata pohađa nabrojane institucije visokog obrazovanja. Grad poseduje dva doma za smeštaj studenata sa ukupno 700 kreveta. Kao referentan grad za upoređivanje izabraćemo Osijek jer ima najbliži broj stanovnika. Subotica bi trebala da poveća prostorne kapacitete za visoko obrazovanje za 200% da bi imala sličan broj studenata kao Osijek. Međutim, taj broj je preambiciozan za bližu budućnost, zato biramo povećanje na 12.000 studenata, odnosno za 100%. Za period od 20 godina to povećanje deluje dostižno.

5. URBANISTIČKO REŠENJE

Povećanje broja studenata podrazumeva i povećanje broja kapaciteta za učionički prostor, povećanjabroja zaposlenih u administraciji, broja kreveta u domovima. U gradu postoji veliki broj parcela, napuštenih kompleksa, adekvatnih za izgradnju, dogradnju, prenamenu u visokoobrazovni prostor. Međutim, mali broj lokacija je dovoljno velik da se na njima izgradi dovoljan broj objekata neophodan da se postigne ciljani rast svih kapaciteta. Takođe, mali broj lokacija se nalazi u prometnim ulicama dobro povezanim sa centrom grada. Postoje tri lokacije koje imaju izuzetno velike kapacitete da zadovolje ove zahteve, ali i da ponude mnogo više u vidu dodatnih sadržaja za različite ciljane grupe.

Kao idealnu lokaciju za mali studentski kampus biramo lokaciju prve kasarne na Palićkom putu. Zbog blizine granice sa Republikom Mađarskom, kasarna je napuštena i predstavlja veliki potencijal za razvoj javnog sadržaja i prostora. Zbog svoje pozicije na prometnoj saobraćajnici koja povezuje centar grada sa autoputem, idealna je lokacija za izgradnju domova za studente. Parcela je velike površine i iz tog razloga se deli na dva dela slične veličine. Na zapadnom delu pozicioniraće se novoprojektovani studentski domovi, šetališta, pjacete, dok je na istočnom delu parcele predviđen veliki studentski park sa kulturnim i sportskim sadržajima. Prometna saobraćajnica koja je vrlina ove lokacije je i njena mana – bučnost saobraćaja.

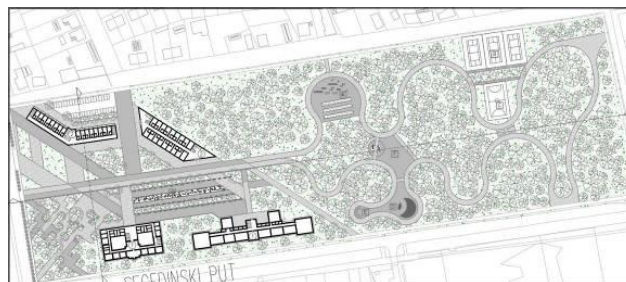
Iz tog razloga domovi se pozicioniraju unutar parcele. Novoprojektovani park predstavlja zaštitu od buke iz pravca istoka, dok će ulogu zaštite od buke iz pravca juga imati postojeći objekti kasarne kao i novi drvodredi. Dva objekta kasarne, koja su i zaštićena nepokretna kulturna dobra, prenamenjaju se u objekte namenjene obrazovanju. Prostor između postojećih i novoprojektovanih objekata treba projektovati kao prostor namenjen za studente, sa šetalištima, drvodredima, vodenim površinama.

Prostor treba da služi efikasnoj komunikaciji između institucija obrazovanja kao i prostor za odmor. Na osi parcele formira se veliko šetalište, koje ide paralelno sa Palićkim putem i spaja objekte sa parkom.

Na šetalište se povezuju mali pešački potezi, koji se organski nadovezuju sa susednim blokovima i ulicama. Severno od studentskih domova predviđen je parking za

automobile. Park treba da ponudi studentima prostor za zabavu, prostore namenjene kulturi kao i prostore za rekreaciju. Staze parka se račvaju u dva kraka u odnosu na pomenutu veliku pešačku osu. Predviđeno je da se sferičnimkretanjima staza naprave raznovrsne mikroceline različitih namena. Na južnom kraku predviđen je amfiteatar i paviljon koji bi bili namenjeni kulturi i zabavi. Oni su pozicionirani na pjaceti koja je popločana i predstavlja otvoreni prostor za različite namene.

Ova pjaceta se nadovezuje na veći trg u parku koji predstavlja njegovo centralno čvorište. Zbog veće udaljenosti od prometne saobraćajnice, severno se nalazi deo parka namenjen sportu. Postoji nekoliko teniskih terena, košarkaški teren, tereni za boćanje i teretana na otvorenom. Predviđeno je da ovaj kampus poseduje sve neophodne elemente za kvalitetan i zdrav život studenta (Slika 2).

Slika 2. Situacija studentskog kampusa

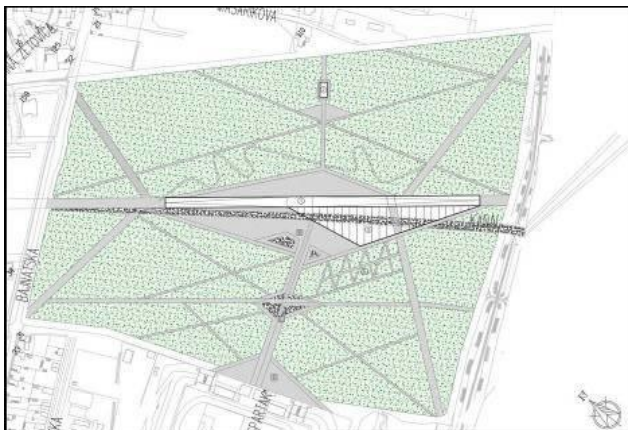
Druga lokacija pogodna za širenje prostornih kapaciteta za visoko obrazovanje u Subotici je veliki broj parcela izgradnog stadiona. Ova lokacija se nalazi na glavnoj pešačkoj osi grada koja spaja gradski park Dudova šuma sa centrom grada. Ovo je ideja inž. Koste Petrovića iz 1930. godine da dva velika parka predstavljaju krajnje tačke velikog pešačkog poteza u čijem centru se nalazi centar grada. To je jedan od razloga zašto je ova lokacija ostala polu-napuštena toliko dugo. Zato je lokacija odlično povezana sa centrom grada, sa prometnim saobraćajnicama, a opet izolovana iz pravca istoka, zapada i juga.

Na osi parka pozicionirao bi se veliki objekat namenjen obrazovanju. Objekat bi bio oblikovan na način da ponudi nešto novo i interesantno građanima ovog ravničarskog grada. Objekat bi se prostirao u pravcu jug-sever i na njegov krov bi se penjalo preko dve rampe malog nagiba adekvatnog za osobe sa invaliditetom, bicikliste, starije sugrađane. Grad bi dobio novi vidikovac i novi urbanistički reper. Na zapadnoj strani objekta bi bi pozicioniran veliki staklenac botaničke bašte.

Na taj način bi zapadna strana objekta gledala na botaničku baštu, dok bi istočna strana gledala ka parku. Botanička bašta i arboretum koji bi se nalazio zapadno od staklenca bili bi u funkciji visokog obrazovanja smeštenog u objektu. Sa zapadne strane park bi se preko šetališta spajao sa postojećim gradskim stadionom. Na taj način park bi imao i sportske sadržaje. Sa istočne strane bi se pozicionirala mala studentska biblioteka. Objekat je zamišljen kao samostojeći, transparentni kubus koji preko svoje transparentne fasade čitaonice komunicira sa parkom.

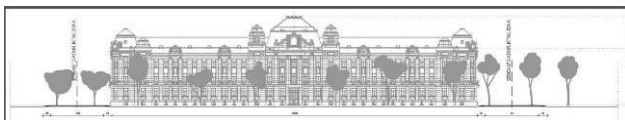
Park bi se sastojao od velikog broja staza koje su kreirane na osnovu najefikasnijeg kretanja pešaka po parcelama.

Ovim projektom u potpunosti bi se poštovala ideja inž Koste Petrovića o kreiranju velike pešačke arterije koja povezuje pluća grada, dva velika parka (Slika 3).

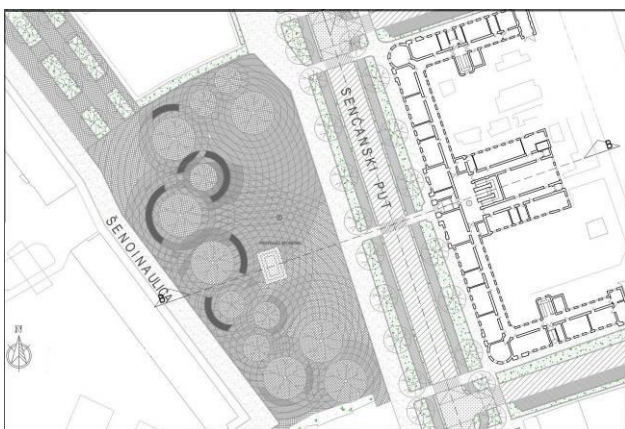

Slika 3. Situacija parka

Treća lokacija je trg ispred srednje tehničke škole u centru grada. Ovo je jedina lokacija koja nije u potpunosti zapuštena i koja vrši funkciju trga, iako neadekvatno. Postojeći trg je tretiran kao međublokovski prostor stambenog bloka, te iz tog razloga deluje zapušteno i loše organizovano, što je velika šteta jer je on pozicioniran direktno naspram monumentalnog zdanja srednje tehničke škole. Ovaj prostor poseduje potencijal da bude jedan od identiteta grada. Zgrada škole se prenamenjuje u administrativnu zgradu sa obrazovanjem. Izazov na ovoj lokaciji je usporiti saobraćaj između zgrade i trga i na taj način spojiti ih u jednu funkcionalnu celinu. Postavljanjem uzdignute konfliktne zone ispred zgrade srednje tehničke škole usporava se saobraćaj između zgrade i trga. Takođe, zadatak je da se zadrži postojeće drveće koje poseduje velike prostorne kvalitete. Trg treba nameniti studentima (Slike 4 i 5).

Slika 4. Izgled zapadne fasade srednje tehničke škole

Slika 5. Situacija trga

6. ZAKLJUČAK

Proširivanje prostornih kapaciteta za visoko obrazovanje u Subotici je prilika da se unapredi kvalitet života. Ovakav projekat bi imao direktne ali i indirektne uticaje na povećanje kvaliteta života u gradu. Direktni uticaj je povećavanje broja obrazovanih građanija. Grad bi postao atraktivniji za ulaganja u nove firme koje zahtevaju visokoobrazovanu radnu snagu, stvarali bi se novi poslovi, samim tim uticaj na ekonomiju grada bi bio značajan.

Sa druge strane, indirektni uticaji bi se takođe osetili. Pored razvijanja samog grada, ovakav projekat bi doneo kvalitetniji život svim građanima, nevezano koje su starosne dobi ili stepena obrazovanja. Ulaganjem u velike javne površine, stvaranjem novih obrazovnih, kulturnih, sportskih sadržaja, novih struktura poput vidikovca, botaničke bašte, institucija kao što je biblioteka, dovelo bi do veće raznolikosti u gradu i njegove povećane atraktivnosti za život.

7. LITERATURA

- [1] Njegovan Drago, "Prisjedinjavanje Vojvodine Srbiji", Novi Sad, 1898
- [2] Ivić Aleksa, "Istorija Srba u Vojvodini", Novi Sad, 1929
- [3] Kata Cvijin, "Istorijska arhitektura i urbanizam 19. veka u Subotici", Subotica, 1975
- [4] Verger Džek, "Istorija univerziteta u Evropi", Kembriđž, 2003
- [5] P. F. Grendel, "Univerziteti renesanse i reformacije", Oksford, 2004
- [6] Milan Dragojlović, "Projekat izvedenog stanja", Subotica, 2013

Kratka biografija:

Filip Andrić rođen je u Subotici 1991. god. Master rad na Fakultetu tehničkih nauka iz oblasti Arhitekture odbranio je 2020.god. kontakt: andric.fili.rs@gmail.com